

V 300 γείᾳ ταῦτα εἶναι πρὸ τοῦ συνθέτου κατ' οὐδένα δύναται τρόπον. οὐκ ἔρα
 B 219 δργανικὸν αἴτιον ἡ φύσις, ἀλλ' αὐτοῖς ἐμπεφυκός τοῖς πράγμασιν. βουλεύε-
 σθαι δὲ οὐ δύναται ὥσαύτως ἀεὶ ἔχουσα. ἡ δὲ βουλὴ περὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν καὶ
 οὐκ ἀἴδίων, ἀλλ' ἐνδεχομένων. οὐδεὶς γὰρ περὶ τῶν ἀἴδίων καὶ ἀναγκαίων
 βουλεύεται. οἱ δὲ λέγοντες τὸν θεόν πρὸ τοῦ παραγαγεῖν τὴν φύσιν βουλῇ 5
 χρήσασθαι, ἀσεβοῦσιν ὑπ' ἀμαθίας ἡ καὶ δοξοσοφίας, πάντα εἰδέναι νομί-
 ζοντες, εἰδότες μηδέν. ἡ γὰρ βουλὴ, ὡς εἰρηται, τῶν ἀμφισβητούντων ἐστίν.
 ὁ δὲ θεός οἶδε τὰ πάντα καὶ πρὸ τῆς γενέσεως αὐτῶν. τοῦτο γὰρ καὶ ἡ εὔσέ-
 βεια βούλεται καὶ ὁ λόγος αἵρει. δν ἄλλοις βραχυλογοῦντες νῦν παραλείπομεν.
 τέθειται δ' ὅμως καὶ ἡμῖν πρὸς τὰ τοιαῦτα θεμέλιος ἐν τῷ δευτέρῳ τῆς συγκρί- 10
 σεως τοῖν φιλοσόφοιν, ἦνπερ ἡδη λατινικῶς γράψαντες ἔξεδώκαμεν.

7 "Ερρωσο καὶ φιλοσόφει, καὶ εἴ τι κατὰ Πλατωνικῶν εἰρηται, σὴν χάριν
 εἰρησθαι οἶου. οὐ γὰρ βουλόμεθά σε φίλον δντα σφόδρα πλατωνίζειν, αὐτοὶ
 μηδ' ὅλως πλατωνίζοντες.«

Κεφ. δ' Ἀγασκευὴ τοῦ λόγου, ὡς γε ὁ ἐναντίος πειρᾶται δεικνύναις δια- 15
 φέρειν τὸ λόγω γιγνόμενον τοῦ ἔνεκά του γιγνομένου.

4, 1 Πρὸς ταῦτας οὖν τοῦ Γεωργίου λοιδορίας μᾶλλον ἡ ἀντιλογίας αὐτῷ μὲν
 ἔκεινω ἐπιστείλαντες ἀντειπεῖν οὐκ ἔγκριναμεν. οὐδὲν γὰρ ἡμῖν ἔτι καὶ αὐτῷ
 κοινὸν εἶναι βουλόμεθα. ἀπαξ γὰρ ναυαγήσαντα δὶς πλέειν εὔηθες. καὶ ἡμεῖς
 ἀδόλως τε καὶ καθαρῶς ὡς φίλω αὐτῷ χρώμενοι περὶ πεντεκαίδεκα ἔτη 20
 καὶ μηδὲν δεινὸν ὑπολογιζόμενοι — οὐ γὰρ ἀφιστάμεθα τῷ ἔργῳ αὐτοὶ οὐδὲ
 ὑποπτεύειν περὶ ἔκεινου ἐδυνάμεθα — ἄλλογα δὲ ποιοίημεν, ἦν καὶ αὕθις
 ἀπατηθῶμεν, οὐ νῦν οὐδὲ ἀπαξ μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλάκις πρότερον ἡμᾶς
 ἀφεκτέον αὐτοῦ εἶναι διδάξαντος. σωφρονοῦντος γὰρ ἀνδρός, τοιούτων

M 183 V 300^v ἀπαλλάττεσθαι φίλων. ὡς δὲν δὲ ὅμως μὴ ἡ τισιν ἄλλοις δόξῃ ἡ αὐτὸς νομίσῃ 25

τῷ παντελῶς ἀνέλεγκτα καταλελοιπέναι τάκείνου, ὡς δὲν τινος ἀληθείας ἔχο-
 μενα μὴ ἐλέγξαι, ἐρῶ τὰ δοκοῦντά μοι περὶ τῶν προκειμένων ἀληθῆ εἶναι,
 καὶ δεῖξαι πειράσομαι τὸ μὲν μηδαμῶς ἐναντιοῦσθαι τῇ Ἀριστοτέλους δι-
 δασκαλίᾳ, ἀπερ αὐτὸς οἴεται ἐναντία εἶναι ἔκεινῳ, τὸ δὲ ἀπερ αὐτὸς πρὸς
 κατασκευὴν τῆς ἰδίας δόξης ἐκτίθησι, μὴ δνευ πλάνης λέγεσθαι μηδὲ δια- 30
 φέρειν μηδὲν ὄθλων τινῶν γραϊδίων. ἐροῦμεν δὲ οὐ πρὸς πάντα ἀπλῶς μά-
 ταιον ἐσμὸν λόγων συνείροντες, ἀλλὰ πρὸς τὰ καιριώτατα ἐνιστάμενοι μόνον,
 καὶ μάλιστ' ἐπεὶ γε πρὸς ταῦτα ἀνάγκη διὰ πλειόνων τῆς τοῦ πράγματος
 ἔνεκα σαφηνείας εἰπεῖν, συγχωροῦντες αὐτῷ, καὶ εἴ τι ἡμῖν ἀληθῶν ἐλέγχων
 ἀπορίᾳ λοιδορεῖται, ἐπὶ πορνιδίου γυναίου τινὸς πλεονεκτήματι μέγα αὐχεῖν. 35

2 Αὐτίκα φησὶ τὸν λόγον ἐπὶ πλέον τοῦ ἔνεκά του εἶναι μηδὲ πᾶν τὸ λόγω
 γινόμενον ἔνεκά του γίνεσθαι, ἀλλὰ πᾶν τὸ ἔνεκά του γίνεσθαι λόγω, πρᾶγμα
 λέγων αὐτῷ τε μόνον δοκοῦν. τὸν γοῦν λόγον οὐδεὶς ποτ' ἐπὶ πλέον τοῦ
 ἔνεκά του εἰρηκε, καὶ οὐ τούναντίον πώς ἐστιν ἀληθές. τίς γὰρ δρῶν κατὰ
 λόγον οὐχὶ καὶ ἔνεκά του ποιεῖ, εἴ γε δ λόγος, ὡς τι γίνεται, αὐτὴ ἡ αἴτια ἐστίν, 40
 δι' ἦν ἔνεκά του πράττεται; διανοεῖται γὰρ δήπου καὶ διαλογίζεται δ πράττων
 τι, πότερον δρθῶς τε καὶ εῦ πράττει. τὸ γε μὴν τὸ εῦ τε καὶ τάγαθὸν σκο-

aliquid non actu substans, sed potentia movetur, ut album actu potentia nigrum est, et albi motus ad nigrum tendit. Ergo natura quoque si instrumentum est, actu aliquid est.

Quid igitur natura eius erit? Num compositum? Minime. Hoc est⁶ enim, quod a natura efficitur et ex natura aut secundum naturam est, non natura. An materia et forma erit ipsa natura? Sed haec actu esse, antequam compositum sit, impossibile est. Ergo natura non est causa instrumentalis, sed quod in rebus ipsis innatum haeret, id natura est. Consultare autem hoc non potest, cum semper eodem modo se habeat. Consilium autem de rebus sit, quae in nostra sunt potestate, nec de perpetuis, sed de contingentibus rebus consultetur. Nemo enim de perpetuis et necessariis rebus consilium capit. Qui autem deum, antequam naturam crearet, consilio usum dicunt, profecto impie sentiunt et pro inscitia eorum errant vehementer, cuncta 15 se scire arbitrantes, cum nihil sciant. Consilium etenim, quemadmodum supra diximus, dubitantis est. Deus autem omnia novit, etiam priusquam generentur. Hoc et pietas requirit et ratio probat. Quam rationem hoc loco, ne longiores simus, omittimus. Sed iam a nobis fundamenta istuc iacta sunt in libro de comparatione philosophorum 20 secundo, quem latine scriptum edidimus.

Vale ac philosophare, et si quid contra Platonicos a nobis dictum⁷ est, tua causa dictum existima. Te enim amicum non patimur Platonem admodum sequi, quam nos nullo pacto sequi volumus.«

Caput IV.

25 Haec Georgius. Adversus quam hominis maledicentiam potius quam 4, 1 disputationem agendum cum eo epistola non censuimus. Nullam enim familiaritatem servare amplius cum hoc homine patior, quem iam aperte iniquum in amici officio deprehendi. Decepit me ille longo tempore virtutem simulans et fingens erga me benevolentiam. Quod certe eo 30 facilius facere potuit, quo maiori fiducia, pro tide atque constantia morum meorum nihil mali poteram suspicari. Nunc hominis fraudulentiam plane expertus caveo et bis per eosdem scopulos navigare recuso, ne iterum naufragium faciam. Ipse profecto me docuit familiaritatem suam aspernari ac fugere, et mihi iam optimo iure concessum 35 permissumque est vitare familiarem inimicum. Sed ne vel ipse vel alii ideo me tacuisse existiment, quasi vanitatem verborum suorum refellere non potuerim, dicam quae mihi rei veritas suggeret, et nisi me animus fallit, ostendam tum ea, quae contra sententiam Aristotelis

6 καὶ M V ol B | 8 οἴδε M V εἶδε B | εύσέβεια M V ἀσέβεια B | 10 τέθειται M V τέθηται B | δευτέρῳ M V θατέρῳ B | 11 ἐξεδώκαμεν M V ἐκεδόκαμεν B | 17 μᾶλλον M] V om. | 18 ἐπιστείλαντες scripsi ἐπιστείλαντας M V | 22 ἦν V εἰ M | 35 ἐπὶ V] M om. | 40 ποιεῖ] M add. postea del. οὐδὲ γάρ ἔστιν οὐδὲν ἔτερον τὸ κατὰ λόγον ποιεῖν.

πεῖσθαι οὐδέν ἔστιν ἔτερον ἢ τὸ τέλος ἐαυτῷ προσορίζοντα ἐκείνου ἔνεκα πάντα ποιεῖν. ποιῶν τε τὸ εὖ καὶ τὸ ἀγαθὸν λόγῳ λέγεται πράττειν, ἐπεὶ μὴ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ τοῦ τέλους προύποτεθέντος πράττει ἢ πράττει, πρὸς ἐκεῖνο ἀπαντα ἀναφέρων τὰ ἄλλα.

3 "Ο τε οὖν λόγος τῷ τέλει ὁρίζεται, οὐ ἔνεκά τι πράττεται, καὶ τὸ τέλος 5 Μ 183^ν τῷ λόγῳ, δι' ὃν γίνεται. τό γε μὴν ἔνεκά του ποιοῦν οὐ πᾶν ἥδη καὶ κατὰ V 301 λόγον ἥτοι λογιζόμενον αὐτὸ πράττει. δῆλον δὲ τούτων ἐκάτερον Ἀριστοτέλης μιᾶς καὶ τῇ αὐτῇ μαρτυρίᾳ ποιεῖ ἐν τῷ αὐτῷ δευτέρῳ τῶν φυσικῶν μικρὸν πρὸ τοῦ προκειμένου ζητήματος λέγων »ἔνεκά του« εἶναι »ὅσα τε ἀπὸ διανοίας ἀν πραχθείη καὶ ὅσα ἀπὸ φύσεως«, ὡς τῶν τε λόγῳ δηλονότι γινο- 10 μένων ἀπάντων—τοῦτο γάρ ἔστι τὸ ἀπὸ διανοίας—τῶν τε φύσει ἔνεκά του γινομένων, καὶ οὐ πάντων μὲν ἀπλῶς τῶν ἔνεκά του γιγνομένων, γίγνεσθ' ἀν καὶ λόγῳ δοκούντων—τὰ γάρ ἀπὸ φύσεως πρὸς τὰ ἀπὸ διανοίας ἀντιδιηρημένα ἔνεκά του μὲν καὶ μάλα, λόγῳ δὲ τῷ αὐτῇ μὴ γίνεσθαι—τῶν δ' ἀπὸ διανοίας ἀπάντων εἴτε καὶ λόγῳ ἔνεκά του γιγνομένων. οὗτος δὲ τούναντίον 15 ἀπαν φῆσι μηδὲ τὰ ἐν ποσὶ καὶ πρὸ διφθαλμῶν δυνάμενος συνορᾶν, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ εἰς ἔξετασιν προκειμένου δλως ἐπιλαθόμενος. ὅπου οἱ περὶ Ἀριστοτέλη τὴν φύσιν ἔνεκά του μὲν ποιεῖν βούλονται, οὐ μέντοι βουλευομένην καὶ διὰ τοῦτο μὴ κατὰ λόγον, τὸν γε ἴδιον δηλαδὴ καὶ ἀμεσον. οὐ γάρ αὐτῇ γε λογίζεται. εἰ δέ τις λόγον τὸν ἀνωτέρῳ τε θεωροίη κατὰ τοὺς περὶ 20 Πλάτωνα μετὰ τῶν κατωτέρω καὶ τοῖς ἀνωτέροις ἀεὶ συγχρωμένους αἴτίοις, τὸν τὸν ἐνιέμενον ἐκεῖθεν τῇ φύσει, οὐ διευ οὐδὲν ἄγει ἢ φύσις καὶ ἀντιστρέφει—οὔτε γάρ τι λογιζόμενον οὐχὶ καὶ ἔνεκά του ποιεῖ οὔτε τι ἔνεκά του γίνεται μὴ τοῦ ποιοῦντος λογιζόμενου ἢ αὐτοῦ λόγῳ ἴδιῳ εἴτε τοῦ τὸ ποιοῦν ἄγοντος· διχῇ γάρ δύναιτ' ἀν δ λόγος ληφθῆναι, δ μὲν ὡς δ τῆς διανοίας τῆς ἀνθρω- 25 πίνης, δ δ' ὡς δ τῇ φύσει ἐνών, καθ' δν αὐτῇ πολλὰ ἐγνωσμένα εἶναι γινώσκομεν τῶν ὑφ' ἡμῶν μὴ γινώσκομένων—δν δὴ λόγον τῆς φύσεως Πλάτων μὲν Μ 184 τῷ ὑπὲρ τὴν φύσιν νῷ ἀποδίδωσι καὶ καθ' ὅμοιότητα τοῦ ἡμετέρου καὶ ἀνθρω- πίνου νοῦ βουλὴν αὐτῷ καὶ θέλησιν ἀπονέμει ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων ἐπὶ τὰ V 301^ν θεῖα τὴν τῶν λέξεων τούτων χρῆσιν μεταφέρων οὐκ ἀπαδόντως οὐδὲ πρᾶγμα 30 ποιῶν δηθες τοῖς τὰ θεῖα σοφοῖς, οἱ πολλάκις ἐπὶ τῶν θειοτέρων τοῖς αὐτοῖς οῖς καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων δινόμασι χρῶνται οὐ τὸ αὐτὸ πάντῃ σημαίνουσιν.

4 Οὕτω μὲν οὖν ἐκεῖνος οὐ λόγον, ἀλλὰ καὶ βουλὴν ἐπὶ τοῦ κυβερνῶντος τὴν φύσιν καὶ ἄγοντος νοῦ τίθεται. Ἀριστοτέλης δὲ εἰ καὶ βουλὴν ἐπὶ φύσεως οὐκ ὀνομάζει, λόγον μέντοι διαρρήδην αὐτῇ ἀπονέμει, φε εὖ τε καὶ 35 δρθῶς τὰ τε πρὸς τὸ τέλος ποιεῖ τοῦ τε τέλους ἐπιτυγχάνει, ὡς ἐκ τῶν ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν περὶ γενέσεως σαφῶς ἡμᾶς διδάσκει, τὰ φύσει γινόμενα καὶ λόγῳ βουλόμενος γίνεσθαι, δπου Ἐμπεδοκλέα εύθύνει νεῖκός τε καὶ φιλίαν, μίξιν τε καὶ διάλλαξιν μόνον τῶν γιγνομένων αἴτιώμενον, οὐ λόγον οὐδένα. Ήτί γάρ, φησί, τὸ αἴτιον τοῦ ἔξ ἀνθρώπου ἀνθρωπον ἢ ἀεὶ ἢ ὡς ἐπὶ τὸ 40 πολύ, ἢ ἐκ τοῦ πυροῦ πυρόν, ἀλλὰ μὴ ἐλαίαν, ἢ καὶ, ἐὰν ὀδὶ συντεθῆ, δστοῦν; « ἀλλ' οὐχ ὅπως ἔτυχε συνελθόντων, οὐδὲ γίνεται, καθ' ἢ ἐκεῖνός φησιν, ἀλλὰ λόγῳ τινί. τί οὖν δὴ τούτων αἴτιον; οὐ γάρ δὴ πῦρ ἢ γῆ, ἀλλὰ μὴν οὐδὲ ἢ φιλία

dici existimat, nihil ab illius sententia discrepare, tum quae pro declaratione suae opinionis aut sumit aut exponit, non carere summo errore, idque quanto brevius potero faciam, ne pluribus contendere cum eo videar. Dicam autem, quantum res ipsa, de qua quaestio est, exigere 5 videbitur. Nam ad maledicta eius, quibus se ita iactat et effert, non est animus respondere. Detur hoc ignorantiae hominis, ut impune delabi in maledicta possit, cum disputare de natura conatur.

Rationem inquit sese amplius existimare, quam quod alicuius causa² agitur, nec omne, quod ratione agitur, alicuius causa agit, tametsi omne, 10 quod alicuius causa agitur, idem ut ratione agatur, necesse sit. Haec quidem sententia peculiaris est huius philosophi. Neminem sane tam indocum arbitror aut esse aut umquam fuisse, qui in tantum incidere errorem potuerit. Quis enim ignoret, quicquid ratione agitur, idem alicuius quoque causa agi, quandoquidem ratio ipsa, qua agitur, causa est, propter 15 quam agitur? Cogitat profecto et considerat, qui rem aliquam agit, an bene et recte agat. Boni autem ac recti ratio finis agendi est. Cumque id agit quispiam, quod bene recteque agere decreverit, ratione agere dicitur, siquidem non temere, sed fine constituto ratione finis agitur.

Itaque ratio fine describitur, cuius causa agitur, et finis ratione,³ 20 qua de causa agitur. Quamquam quod alicuius causa agitur, non ratione solum humana, sed etiam naturali agi potest. Quod apud Aristotelem quoque libro de rebus naturalibus secundo scriptum legimus hoc modo: »Ea sunt alicuius causa, quae vel ab intellectu vel a natura aguntur.« Unde si natura non sine ratione agit, duplex ratio est: altera, quae 25 menti humanae tribuitur, altera, quae ad naturam refertur, cui ea etiam cognita esse dicimus, quae nobis obscura sunt. Quam vim rationemque naturae Plato natura superiorem constituit et consilium voluntatemque ei attribuit, quatenus haec verba ab intellectu humano ad divinum fas est transferri. Sensus enim non idem est, cum de 30 rebus divinis loquimur, quamquam verba sint eadem.

Ita ille non solum rationem, sed etiam consilium menti naturae⁴ gubernatrici tribuendum censet. Aristoteles vero etsi naturae consilium non nominat, rationem tamen expresse ponit, per quam natura optime omnia ad finem constituat, agat atque perficiat. Patet hoc in libro de generatione et corruptione secundo, ubi Empedoclis sententiam reprehendit, quod litem et amorem, mistionemque et segregationem nascientium rerum causas nominat. Rationis autem nullam omnino mentionem facit. »Quid causae sit, inquit, ut ex homine homo semper aut magna ex parte proveniat, et ex tritico triticum, non olea, vel etiam, ut si

22 οὗτοι δένει οὐδὲν ἄγει τὴν φύσις M suppl. in marg. V om. | 24 τοῦ ποιοῦντος V] M corr. εξ τίνος | 36 τοῦ τε τέλους M καὶ τοῦ τέλους V | 38 νεῖκός τε M] V om. τε

9 Arist. Phys. β 5. 196 b, 21 sq. | 40 Arist. Περὶ γεν. καὶ φθορ. β 6. 333 b, 7—9.

καὶ τὸ νεῖκος· <τὸ μὲν> συγχρίσεως γάρ, τὸ δὲ διακρίσεως μόνον αἴτιον.
τοῦτο δ' ἔστιν ἡ ρύσια ἐκάστου, ἀλλ' οὐ μίξις τε διάλλαξίς τε μιγέντων, ὥσπερ
ἐκεῖνός φησιν. τύχη δ' ἐπὶ τούτων ὀνομάζεται, ἀλλ' οὐ λόγος. ἔστιν γάρ μιχθῆ-
ναι, ὡς ἔτυχε. τῶν δὲ φύσει δύντων αἴτιον τὸ οὔτως ἔχειν, λέγει δὲ τὸ λόγῳ
δηλαδὴ γίνεσθαι, καὶ ἡ ἐκάστου φύσις αὕτη, περὶ ἣς οὐδὲν λέγει. οὐδὲν ἄρα 5
περὶ φύσεως λέγει. ἀλλὰ μήν καὶ τὸ εὖ τοῦτο καὶ τὸ ἀγαθόν, δηλονότι δὲ λόγος.
ό δὲ τὴν μίξιν μόνον ἐπαινεῖ. οὔτω σαφῶς ἐν τούτοις λόγῳ τε γίγνεσθαι τὰ
κατὰ φύσιν γινόμενα βούλεται καὶ Ἀριστοτέλης αὐτός, καὶ τῶν φύσει τὸν
λόγον αἴτιον εἶναι, δι' ὃν οὔτω γίγνονται, τὴν τε οὐσίαν ἐκάστου καὶ τὸ εὖ

M 184^v καὶ τὸ ἀγαθόν λόγῳ γίγνεσθαι, λόγον δηλαδὴ οὐ τὸν αὐτῆς δύντα τῆς φύσεως, 10
ἀλλὰ τὸν ἀνωτέρῳ λέγων, διὸ τρόπον καὶ δὲ ἐξηγητής αὐτοῦ Ἀλέξανδρος δὲ
Ἀφροδισιεὺς τὴν φύσιν λόγῳ μὲν ποιεῖν τίθεται, οὐ μέντοι τῷ ἐν αὐτῇ, σύμ-
φωνα Πλάτωνι λέγοντες τῷ μεγάλῳ, διὸ ἐν τῷ Σοφιστῇ περὶ τῆς τῶν ζῴων

V 302 πάντων θνητῶν καὶ φυτῶν ἐκ σπερμάτων τε καὶ ῥίζῶν ἐν γῇ φυομένων, τῶν
τε ἀψύχων εἰτε τηχτῶν εἰτε ἀτήκτων σωμάτων γενέσεως λέγων τόν τε θεὸν 15
δημιουργὸν εἶναι φησιν, τὴν τε φύσιν αὐτὰ γεννᾶν μετὰ λόγου τε καὶ ἐπιστή-
μης θείας ἀπὸ θεοῦ γινομένης καὶ τὰ φύσει λεγόμενα θείᾳ τέχνῃ ποιεῖσθαι.
Γεώργιος μέντοι, οὗτοσὶ δὲ νέος φιλόσοφος, δὲ φιλοζόφους τοὺς ἄλλους καλῶν,
αὐτὸς σκότῳ καὶ ζόφῳ πάντῃ περιειλημμένος, εἶναι φησιν, ἀλλὰ μέν, οὐ
μέντοι ἔνεκά τινος γίνονται. τοῦτό τε βουλόμενος δεῖξαι, τὸν λόγον φησὶν 20
οὐκ εἰς τὸ τελικὸν μόνον αἴτιον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ εἰδικὸν καὶ ὑλικὸν ἀναφέρε-
σθαι. οὔτωσὶ πως συνάγων τὸν λόγον, ἢ ἵνα βέλτιον εἴπω, συνάγειν βουλό-
μενος· ἡ ὕλη οὐ μὲν ἔνεκά τι γίνεται, οὐκέτι, λόγος δὲ ἔστιν. ὅστε ἐπεσθαι
εἶναι τινα λόγον, εἰ καὶ μὴ πάντα, οὐ ἔνεκα οὐδὲν γίνεται.

5 'Αλλ' ὥσπερ ἡμεῖς μετὰ μικρὸν ἀποκρινούμεθα πρός τινα αὐτοῦ περὶ τοῦ 25
νοῦ ἐρώτησιν, οὔτως αὐτὸς ἀποκρινέσθω περὶ τῆς ὕλης, ἢν λόγον εἶναι δοξά-
ζει. οὐδὲ γάρ δυνατὸν τὸ αὐτό καὶ ὕλην εἶναι τοῦ αὐτοῦ καὶ λόγον καὶ εἶδος.
Θάτερον γάρ τῇ μορφῇ καὶ τῷ τέλει προσήκει, θάτερον δὲ τούτοις ἀντίκειται.
μάρτυρα δὲ καὶ τούτου, καὶ ὡς δὲ λόγος ἔστι τὸ τέλος, οὐ ἔνεκα τὸ γινόμενον
γίνεται, οὐχ ἡ ὕλη, αὐτὸν τὸν Ἀριστοτέλη προενεγκεῖν ἔχομεν, ἐν τῷ πρώτῳ 30
περὶ ζῴων μορίων βιβλίῳ οὔτωσὶ λέγοντα· οὐπεὶ πλείους δρῶμεν αἰτίας περὶ
τὴν γένεσιν τὴν φυσικήν, τὴν τε οὐ ἔνεκα καὶ τὴν διεν τὴν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως,
διοριστέον καὶ περὶ τούτων, ποία πρώτη καὶ δευτέρα πέφυκε. φαίνεται μὲν
γάρ πρώτη, ἢν λέγομεν ἔνεκά τινος· λόγος γάρ οὗτος, ἀρχὴ δὲ δὲ λόγος δόμοίως

M 185 ἐν τοῖς κατὰ τέχνην καὶ ἐν τοῖς φύσει συνεστῶσιν. ἡ γάρ τῇ διανοίᾳ ἡ τῇ 35
αἰσθήσει δρισάμενος δὲ μὲν ἰατρὸς τὴν ὑγίειαν, δὲ δὲ οἰκοδόμος τὴν οἰκίαν,
ἀποδιδόασι λόγους καὶ αἰτίας, οὐ ποιοῦσιν ἐκάστου, καὶ διότι ποιητέον οὔτως.^v

V 302^v οὔτως ἡμεῖς τοιούτῳ τε καὶ τοσούτῳ ἀνδρί, τῷ Ἀριστοτέλει, ἐπόμενοι τὸν
λόγον τῷ τέλει, οὐ τῇ ὕλῃ ἀποδιδόαμεν, δσάκις τε ἀν ἀκούωμεν λόγῳ τι γίνε-
σθαι, οὐ τῷ τῇς ὕλης, ἀλλὰ τῷ τοῦ τέλους λόγῳ γίνεσθαι νοοῦμεν. οἶον λόγου 40
χάριν δτι τοιάδε ἡ τῇς οἰκίας ἔστι μορφή, ἢ δτι τοιάδε ἔστιν ἡ οἰκία, διὰ τοῦτο
γίνεται οὔτως, δ τε λόγος, δι' διὸ οὔτω γίνεται, οὔτος ἔστιν.

6 'Ο δὲ νέος οὗτος φιλόσοφος εἰπάτω, τίνα συνήγορον τῇς ἔκυτοῦ δόξῃς ἔχει.

hoc modo componatur, os fiat. « Non enim quomodolibet facto congressu, ut ille inquit, sed ratione aliqua ita agitur. Quid igitur causae sit? Neque enim ignis aut terra, nec vero amor et lis. Alterum quippe horum commiscendi, alterum segregandi causam obtinet. Quod autem quaerimus, rei cuiusque substantia est, non mistio et segregatio, ut ille existimat. Fortunam siquidem in his nominamus, non rationem. Fieri enim potest, ut casu fortunaque permistio fiat. Naturae aut rerum causa est ita se habere, hoc est ratione sic fieri, et haec uniuscuiusque rei natura est, de qua ille nihil docuit. Nihil ergo de natura locutus 10 est. Quin etiam hoc idem, de ratione loquor, rectum rei bonumque est. At ille mistionem tantummodo probat. En, quam aperte philosophus ratione fieri, quae secundum naturam fiunt, exponit rationemque ipsam, cur ita fiant, causam esse, et essentiam, bonum, rectum uniuscuiusque rei eadem ratione describi, non ea videlicet, quae in 15 ipsa natura continetur, sed quae superior profluit. Quemadmodum Alexander quoque Aphrodisiensis huius philosophi expositor, aperte declarat ratione quidem naturam agere, sed non ea, quam in se continet ipsa natura, non aliter quam Plato faciat in Sophista, ubi de animalium et stirpium et rerum etiam inanimatarum ortu disserit. Deum enim 20 earum omnium rerum creatorem atque opificem dicit, naturam vero genitricem esse ratione scientiaque divina a deo ipso proficidente, atque res ipsas natura nascentes divina arte effici et conservari. At novus hic philosophus noster Georgius, qui alias philotenebras vocat, cum ipse in tenebris summae ignorantiae versetur, esse dicit, quae 25 ratione quidem, sed non alicuius causa agantur. Cumque id demonstrare velit, rationem dicit non modo ad causam finalem referri, verum etiam ad materialem atque formalem. Quapropter talem format, vel potius formare vellet, si tamen id assequi posset, syllogismum: Materia, inquit, non est, cuius causa agitur, at materia ratio est. Ergo aliqua 30 ratio est, cuius causa nihil agitur.

Sed ut nos respondebimus ad id, quod de mente interrogat, sic s ipse de materia respondeat, quam rationem esse opinatur. Non enim fieri potest, ut idem et materia sit et ratio rei. Alterum quippe ad formam et finem pertinet, alterum formae finique opponitur. Quod autem 35 non materia, sed ratio finis sit, cuius causa agitur, ipsum quoque philosophum Aristotelem auctorem habemus. Sic enim libro primo de partibus animalium scribit: »Quoniam plures in generatione naturali esse causas videmus, unam scilicet, cuius causa, alteram, unde principium motus,

19 σχότῳ καὶ ζόφῳ Μ δέ ζόφῳ καὶ σχότῳ V | 23 ἐπεσθαι Μ ἔπεται V | 25 ἀποκρινούμεθα V *t.r.p. ante* μετὰ μικρὸν | 27 λόγον καὶ εἰδος] M *corr. ex* καὶ μορφὴν ήτοι λόγον | 33 μὲν γὰρ Μ V δὲ ed. Bekker | 40 τοῦ τέλους V] M *om. τοῦ*

13 cf. Plat. Soph. 265 c. | 31 Arist. Περὶ ζῷων μορίων I. 639 b, 11—19.

ἢ τίς ποτε ὑγιαίνων τὸν νοῦν τῇ ὕλῃ καὶ τῷ ὑποκειμένῳ τὸν λόγον ἀπέδωκεν; ἢ τίς ποτὲ αὐτὸς κεκίνηται λόγῳ, ὡς οὕτω δοξάζειν; οὕπω γάρ εἰρηκε πλέον οὐδέν, ἀλλ’ ἢ διὰ οὗτως ἐστίν, εἰ μήπου Ἰσως ἐκεῖνο εἰπεῖν βούλεται μὴ τὸν τὸ τέλος μόνον δρῶντα λόγῳ ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸν τὴν ὕλην ἔργαζόμενον, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὴν ὕλην εἶναι λόγον, κάντεῦθεν τὸν λόγον ἐπὶ πλέον 5 εἶναι τοῦ τέλους καὶ τοῦ ἔνεκά του, εἴ γε καὶ ὁ τὴν ὕλην ποιῶν ποιεῖ μέν, οὐ μέντοι δρᾷ τὸ τέλος. καίτοι οὔτε λόγος διὰ τοῦτο δνομαστέα ἡ ὕλη ἐστίν, διὰ λόγῳ ἡ ἀπλῶς ἡ εὑρεγός γίνεται, διὰ λόγος αὐτός, φησιν ἡ ὕλη γίνεται, πρὸς τὸ τέλος ἀνάγεται κάκεῖνο σκοπιμώτατον ἔχει. τοῦ γάρ τέλους ἔνεκα τὴν ὕλην ἡ ἀπλῶς γίνεσθαι ἡ εὑρεγόν ὑπὸ τοῦ τεχνίτου γίνεσθαι ἀναγκαῖως, εἰ 10 γε πάντα τῷ τέλει ὄριζεται, κάκείνου ἔνεκα γίνεται πάντα.

- 7 'Αλλ' Ἰσως διὰ τοῦτο φαίη ἂν λέγειν λόγον τὴν ὕλην, διότι ὕλική ἐστιν αἰτία ἡ ὕλη. δεῖ γάρ ἀτοπά τινα ὑποπτεύειν περὶ τῆς ἀτόπου θέσεως αὐτοῦ. ἔφεται γάρ αὐτῷ, εἰ οὕτω τιθοῖτο, πᾶσάν τε καὶ δποιανοῦν τινος αἰτίαν ἥδη καὶ λόγον αὐτοῦ εἶναι, δπερ οὐδεὶς μὴ μακρινόνος παραδείξαιτ' ἄν. Ιατίαι 15 γάρ τέσσαρές εἰσιν, ὡς Ἀριστοτέλης φησίν, «καὶ περὶ πάντων τοῦ φυσικοῦ Μ 185^τ εἰδέναι, καὶ εἰς πάσας ἀνάγων τὸ διὰ τί ἀποδώσει φυσικῶς, τὴν ὕλην, τὸ εἶδος, τὸ κινῆσαν, τὸ οὖ ἔνεκα.» ὁ δὲ λόγος, φησιν τι γίνεται, εἰς ἐστι τελικὸς εἴτε καὶ εἰδικός τῷ αὐτῷ Ἀριστοτέλει μάρτυρι, ἐν πρώτῳ τῶν περὶ γενέ-
V 303 σεως ζῷων βιβλίῳ λέγοντι. «ὑπόκεινται αἰτίαι τέτταρες, τὸ τε οὖ ἔνεκα ὡς 20 τέλος, καὶ δ λόγος τῆς οὐσίας. ταῦτα μὲν οὖν ὅς ἐν τι σχεδὸν ὑπολαβεῖν δεῖ», καὶ αὖ ἐν τῷ αὐτῷ. «δ τε λόγος καὶ τὸ οὖ ἔνεκα ὡς τέλος ταῦτον.» καν τῷ τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ ἐνδεκάτῳ. «τρία δὴ τὰ αἰτία καὶ τρεῖς αἱ ἀρχαί, δύο μὲν ἡ ἐναντίωσις, ἡς τὸ μὲν λόγος καὶ εἶδος, τὸ δὲ στέρησις, τὸ δὲ τρίτον ἡ ὕλη.» οὕτω πανταχοῦ τῷ Ἀριστοτέλει μάρτυρι τὸ εἶδος, οὐ τὴν ὕλην ση- 25 μαίνει κάκείνῳ ἐστὶν δ αὐτός. καὶ εἰ πλείους αἰτίαι καὶ πλείους εἰσὶν ἀρχαί, τῷ τοῦ λόγου δμως δνόματι τὸ τέλος, ἡ μορφή, τὸ εἶδος καὶ ἡ ἐνέργεια δη- λοῦται, οὐχ ἡ ὕλη, θάτερον μόριον τῆς ἀντιθέσεως οὖσα καὶ τῷ εἶδει ἀντι- κειμένη, δτε δὴ ταῦτον οὖσα τῇ στερήσει τῷ ἀριθμῷ κατ' αὐτόν γε Ἀριστοτέλη.
8 «Ων οὗτως ἔχόντων ἡ τῶν προτάσεων ἐκείνων Γεωργίου ἐλάττων, ἡ λέ- 30 γουσα λόγον εἶναι τὴν ὕλην, ψευδής ἀπελέγχεται. οὐδὲ γάρ ἔπειται, εἰ ἐστιν αἰτία, εἶναι καὶ λόγον. οὔτε μὴν εἰ ποτὲ μὲν ἐξ ὕλης, ποτὲ δὲ ἐξ εἶδους τὸν λόγον θηρώμεθα, αὐτὸς δ λόγος ἐστὶν ὕλη. λόγον μὲν γάρ τὸν διὰ τί θνητὸς δ ἀνθρωπος, ἢ τί ἐστιν ὄργη, ἐκ τῆς ὕλης ἔξεστιν ἀποδοῦναι· αὐτὴν δὲ τὴν ὕλην τῷ λόγου δνόματι καλεῖν οὐκ ἔξεστι δλως. δθεν δ λόγος, φησιν τι γίνεσθαι 35 φαμεν, αὐτὴ ἡ τοῦ γινομένου φύσις ἐστίν, οὔτε δὲ σημαίνει ἡ αὐτὸς τὸ εἶδος καὶ τὸ οὖ ἔνεκα καὶ τὸ τέλος, οὐ χάριν τι γίνεται, δηλοῦ, ὡς κάκ τῶν προ- ειρημένων τοῦ Ἀριστοτέλους δείκνυται μάρτυριῶν καὶ ὃν οἱ αὐτὸν ἔξηγού- μενοι λέγουσι, τὴν φύσιν φάσκοντες καὶ ὡς τέλος καὶ ὡς εἶδος καὶ ὡς ποιη- τικὸν αἰτίον τῶν φύσει γιγνομένων εἶναι. ὡς δῆλον εἶναι τὸν λόγον ἀντιστρέ- 40 Μ 186 φειν τε καὶ ἔξισάζειν τῷ τέλει τε καὶ τῷ εἶδει, μηδὲ μηδαμῇ μηδέτερον μηδε- τέρου ἐπὶ πλέον εἶναι δοκεῖν οὐδενὶ πλὴν τοῦ νέου τούτου καὶ φιλοσόφου καὶ δνοματοθέτου.

de his quoque definiendum est, utra earum prima aut secunda natura sit. Videtur autem prima, quam alicuius causam dicimus. Haec enim ratio est. Principium autem est ratio tam in artificiosis quam in natura-liter constitutis rebus. Sive enim intellectu sive sensu definiens medicus 5 sanitatem, aedificator aedes, rationem et causas reddunt ambo uniuscuiusque rei, quam faciunt, et cur ita sit, faciendum.« Sic nos tanti viri auctoritatem sequentes rationem fini, non materiae tribuimus, et quoties aliquid dicimus fieri ratione, id non materiae, sed finis ratione ac contemplatione fieri intelligimus. Ut puta, quoniam forma aedium talis 10 est, aut quoniam tales sunt aedes, idcirco ita fit, et ratio, cur ita fiat, haec est.

Atqui novus iste philosophus quem opinionis suae auctorem habeat, non video. Quis enim umquam mentis compos rationem tribuit materiae et subiecto? Aut qua tandem ratione, ut ita sentiat, ipse movetur? 15 Adhuc enim nihil amplius dixit quam ita esse, nisi forte dicat illud se exprimere voluisse non modo eum ratione agere, qui finem inducat, sed etiam eum, qui materiam faciat, atque ita materiam esse rationem et amplius rationem significare quam finem et cuius causa, quando agit quidem, qui materiam tractat, sed finem confestim non inducit. 20 At vero nec ratio propterea appellanda materia est, quod ratione vel omnino fiat vel ab artifice aptior reddatur, et ea ratio, qua fieri materiam dicis, finem respiciat oportet. Finis etenim ratione et simpliciter disponi materiam et in melius mutari manifestum est, quippe omnia et praescribuntur fine et ad finem accommodantur.

25 Dicet etiam fortassis novus hic philosophus idcirco materiam rationem esse, quoniam materialis causa est. Nihil enim nisi absurdum ex tam absurda sententia augurari possumus. Quod si ita est, putat homo parum doctus, quicquid causa rei est, id etiam esse rationem, quod nemo nisi mente captus asseret. Causae enim quattuor sunt, ut 30 ipse Aristoteles tradit. »Quoniam, inquit, quattuor causae sunt, de omnibus notitiam habere physicus debet, isque ad omnes referens, cur ita est, naturaliter reddet materiam, formam quod moverit, cuius causa agatur.« Ratio autem, qua agitur, una finalis formalisve est eodem philosopho auctore, qui in primo de generatione animalium 35 libro ita inquit: »Quattuor causae habentur: una, quae cuius causa dicitur et pro fine est; altera est essentiae ratio, quae quidem, etsi nomine variant, tamen fere pro una existimanda sunt.« Item undecimo

4 μόνον δρῶντα V] M corr. ex ἐπιφέροντα μόνον | 6 τέλους καὶ τοῦ V] M add. in marg. | 14 τιθεῖτο M τιθεῖτο V | 19 πρώτων τῶν V πρώτων τῷ M | 31 ψευδῆς] M corr. ex ὁς ψευδῆς | 34 ἡ τί ἔστιν δργή M add. in marg. | 41 τέλει τε M] V om. τε

15 Arist. Phys. β 7. 198 a, 22—24 | 20 Arist. Περὶ ζῴων γενέσεως α. I. 715 a, 4—6 | 22 Arist. Περὶ ζώων γεν. α. I. 715 a, 8 sq. | 23 Arist. Metaph. λ I. 1069 b, 32—34.

9 Καὶ γὰρ δὴ εἰ καὶ συγχωρήσαιμεν Γεωργίῳ τὸν λόγον μὴ εἰδικὸν μόνον
V 303^ν καὶ τελικὸν, ἀλλὰ καὶ ὑλικὸν εἶναι, οὐ σφόδρα δοκεῖ ἐφίεσθαι, οὐδὲ οὕτω διὰ
τοῦτο ὁ λόγος ἐπὶ πλέον ἀν εἴη τοῦ εἰδους καὶ τοῦ οὐ ἔνεκα. οὐ γὰρ δοθέντος
εἶναι ὑλικοῦ λόγου, καὶ λόγος ἀπλῶς ἔσται ὁ ὑλικὸς λόγος, εἰ γε τῶν φιλο-
σόφων λεγόντων ἀκούομεν ἀπλῶς τε καὶ ἀπολελυμένως λόγον εἶναι τὸν τὸ εἶδος 5
καὶ τὸ οὐ ἔνεκα σημαίνοντα, εἰ μὴ καὶ τοῦτο Γεώργιος οἶοιτο, ως δτι κατά τι
λευκὸς ὁ Αἰθίοψ, καὶ ἀπλῶς ἀν εἴη καὶ λέγεσθαι δύναιτο λευκός. ἔστω οὖν, εἰ
βούλοιτο, ἡ ὑλη ὑλικὸς λόγος, ἀλλ' ὁ λόγος, φὴ φύσις ποιεῖ ἀποβλέπουσα
πρὸς τὸ τέλος, οὐκ ἀλλως ληπτέος θῆσει τῆς τέχνης καὶ τοῦ νοῦ λόγος, φὴ τῷ
λόγῳ τοῦ ἰδίου τέλους κάκεῖνα ποιεῖσιν. οἷς ἔπειται μηδὲν πλέον τὸν λόγον, 10
φὴ γίνεται, τοῦ εἶδους καὶ τοῦ τέλους σημαίνειν.

10 Εἴτε οὖν ὁ λόγος ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου ληφθείη, δις μετὰ μὲν ὀρέξεως
προαίρεσις γινόμενος τὰ κατ' ἀρετὴν καὶ κακίαν ἀποτελεῖ, οἷον δικαίαν πρᾶξιν
ἢ ἄδικον, χωρὶς δὲ ὀρέξεως τὰ κατὰ τέχνην, οἷον κλίνην ἢ οἰκίαν, εἴτε ἀντὶ¹⁵
τοῦ οὐσιώδους καὶ χωριστοῦ καὶ τῶν ποιούντων ἔξηρημένου κατὰ τοὺς περὶ Πλάτωνα,
εἴτε ἀντὶ τοῦ τῇ φύσει ἐνιεμένου λόγου, τῇ τῶν γιγνομένων ἐνερ-
γητικῇ τε καὶ ποιητικῇ ἐπὶ πάντων τὸ τέλος καὶ τὸ ἔσχατον εἶδος, οὐχ ὑλην
ἀτακτον καὶ ἀνείδεον καὶ, ὁ φησιν Ἀριστοτέλης, αἰσχρὸν οὖσαν καὶ ἐνδεές
δηλοῖ. ὥστε Γεώργιος οὐδὲν πρὸς τὸ προκείμενον συμπεραίνει πολλὰ καὶ
M 186^ν μάτην καμῶν περὶ τὸν ὑλαῖον καὶ ἀλογὸν αὐτοῦ περὶ ὑλῆς λόγον. 20

Κεφ. ε' Ἀνασκευὴ ἑτέρου λόγου τοῦ ἐναντίου, φὴ πειρᾶται δεικνύναι τὴν
φύσιν μὴ βουλεύεσθαι καίπερ ἔνεκά του ποιεῖσαν.

5, 1 Ο δ' ὅμως ἀλλην ἐπάγει ἀντίθεσιν, τὸ δηλαδὴ μὴ βουλεύεσθαι τὴν φύ-
σιν, εἰ καὶ ἔνεκά του ποιεῖ, εἶναι τε ἐπὶ πλέον τοῦ βουλεύεσθαι τὸ ἔνεκά του
διεσχυρίζεται. οὖν πρὸς ἀπόδειξιν τοῖς Ἀριστοτέλους κατὰ λέξιν ῥήμασι χρώ- 25
μενος, ἀτάκτως ως εἴωθεν, τὸ μὲν ἔνεκά τού φησιν εἶναι καὶ ἐν τοῖς ἀἰδίοις,
βουλὴν δ' ἐν αὐτοῖς μὴ εἶναι. εἶναι γὰρ τὸ βουλεύεσθαι καὶ τὴν βουλὴν ζήτησιν
V 304 τῶν ἐφ' ἡμῖν ἀμφιγνοούμενων πρός τι τέλος. ἐν δὲ τοῖς ἀἰδίοις ἀτε καὶ ἀναγκαί-
οις οὐδεμίαν εἶναι τῇ βουλῇ χώραν. τούτοις δὲ οὐχ αὐτοῦ τοῖς λόγοις ἐπαιρό-
μενος καὶ κατὰ πάντων χωρῶν τῶν Πλατωνικῶν οὔεται μηδένα ἀν αὐτῷ 30
δύνασθαι ἀντιστῆναι, ἡμᾶς τε, τί ἀν εἴη βουλὴ, μὴ διορίσασθαι ψεύδεται.
Θαυμάζειν οὖν ἔξεστιν, εἴ τινα οὔεται οὕτως ἀσύνετον καὶ μωρὸν εἶναι, ως δὲ
αὐτὸς παρ' Ἀριστοτέλους παρέλαβε, τὰ αὐτὰ μὴ Πλωτίνους, Πορφυρίους,
Πρόκλους, Ἰαμβλίχους, Δαμασκίους, Σιμπλικίους, πολλοὺς ἄλλους οὐδὲν
ἡττον Ἀριστοτέλους ἢ Πλάτωνος ἐντεθραμμένους τοῖς δόγμασιν, ἀνδρας 35
σοφωτάτους τῷ διντὶ, παραλαβεῖν τε καὶ νοῆσαι οἶοιτο. εἰ γὰρ αὐτὸς
λόγων γε σοφῶν ἀπειρος δεδύνηται ταῦτα νοῆσαι τε καὶ εἰπεῖν, πολλῷ μᾶλ-
λον οἱ σοφώτατοι ἐκεῖνοι ἀνδρες καὶ ἐνόησαν καὶ τοῖς ἀγνοοῦσιν ἐσαφήνισαν.
ἀνέγνωσαν, ἀνέγνωσαν κάκεῖνοι ταῦτα παρ' Ἀριστοτέλει καὶ ὁρθῶς αὐτῷ.
ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου λέγεσθαι οὐκ ἀρνοῦνται. ἀλλὰ τὸ τῆς βουλῆς ὄνομα οὐχ 40
ἐν τι μόνον σημαίνειν φασίν, ἀλλ' ὅμωνυμον εἶναι καὶ τῇ μὲν ἐπὶ τὸν ἀνθρώ-

de rebus divinis, quem librum metaphysica vocat: »Tres igitur, inquit, causae triaque principia sunt, duae in quibus consumitur contrarietas, cuius pars altera forma et ratio est, altera privatio et tertia materia.« Ita ratio ab Aristotele omnibus locis ad formam non ad materiam refertur. Et quamquam plures causae pluraque principia sunt, tamen rationis nomen formae, fini, actui, habitui assignatur, non materiae, quae contrarietatis adversus formam altera pars est, quando materia cum privatione idem numero est, ut Aristoteles tradit.

Quae cum ita sint, minor syllogismi extremitas, qua materiam esse rationem posuit, ut falsa improbanda est. Nec sequitur, si causa est, etiam rationem esse. Neque vero si rationem modo ex forma, modo ex materia petimus, ratio ipsa materia erit. Sed rationem, cur homo mortalis sit, licet ex materia capere; materiam autem ipsam nomine rationis appellare non licet. Quapropter ratio, qua rem ita esse sive creari dicimus, natura ipsa rei praecipua est, nec amplius quicquam significat, quam forma finis, cuius causa gignitur, ostendat. Itaque rationem converti cum fine et forma unicuique manifestum est excepto hoc uno philosopho et vocabulorum auctore.

Adde, quodsi rationem non modo formalem finalemque, verum etiam materialem posuerimus, quam sibi ipse concedi cupit, nihilo propterea magis se ratio porriget quam forma et finis. Neque enim, si detur ratio materialis, mox ratio simpliciter erit, quandoquidem a doctoribus ita accepimus rationem simpliciter absoluteque eam esse, quae formam significat, quamquam Georgius existimare videtur Aethiopem, cum parte aliqua sui corporis albus sit, album dici merito posse. Sit ergo materia, si ita libet, ratio materialis. Sed ratio, qua natura agit, non aliter capienda est contemplatione finis quam ea, qua ars intellectusque agant pro sui finis ratione. Quamobrem nihil plus ratio, de qua agitur, significat quam forma et finis.

Quocumque igitur modo ratio sumatur, sive pro humana ratione, quae cum appetitu coniuncta deligit vitia aut virtutes, sive appetitus efficit artificiosas, ut lectum, ut aedes, sive pro ratione separata atque abstracta, cuius auctor est Plato, sive pro ratione iuncta cum natura rerum effectrice, non potest nisi contemplatione respectuque formae ac finis intelligi. Quapropter Georgius nihil, quod ad propositionem pertinere videatur, opponit frustraque rationem illam materialem diu ac multum cogitatum producit in lucem.

Caput V.

Sequitur aliud eius obiectum, quod natura nihil consultet, quamquam alicuius causa agit, cum longius se extendat alicuius causa agere

10 πλέον M corr. ex ἄλλῳ | 20 καμῶν V] M add. in marg. | 39 ἀνέγνωσαν V
ἀνέγνωσν M

πινον νοῦν, τῇ δὲ ἐπὶ τὸν θεῖον ἀναφέρεσθαι δύνασθαι. ὥστ' εἰ καὶ ἡ ἡμετέρα
M 187 βουλὴ ζήτησις περὶ τὰ ὑφ' ἡμῶν ἀγνοούμενά ἔστιν, ἡ θεία γε δύμως εἴτε βουλὴ¹
εἴτ' ἐπιστήμη τῶν ἄλλων ἀπασῶν ἔστι βεβαιοτάτη καὶ πάσας ἀκριβεῖα
οὐδ' ὅσον εἰπεῖν ὑπερέχει τὰς ἄλλας.

2 Τὸ βουλεύεσθαι τοίνυν καὶ τὴν ἔξ ἄλλου εἰς ἄλλο μεταβατικὴν ζήτησίν 5
τε καὶ ἔρευναν σημαίνειν δύναται, καὶ αὖ τὸ διαλογίζεσθαι νοεῖν τε καὶ προ-
νοεῖσθαι. καθ' ὁ καὶ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ ἔκτῳ τῶν ηθικῶν ὃ τὸ βουλεύεσθαι
ταύτὸν εἶναι φησι τῷ λογίζεσθαι». διὸ διατάσθαι λέγωμεν τὴν
φύσιν βουλεύεσθαι, οὐ τὴν μεταβατικὴν ταύτην καὶ συζητητικὴν περὶ τὰ
ἀμφιγνοούμενα ἔρευναν, ἀλλὰ τὴν διανοητικὴν ἐνέργειαν τοῦ ἐφεστῶτος αὐτῆς 10

V 304^v νοῦ ἐκλαμβάνοντες οὕτω λέγομεν. οὐδέν τε ἄλλο βουλόμεθα λέγειν ἢ ὅτι ὁ
διὰ πάντων διήκων τῶν φυσικῶν καὶ πᾶσιν αὐτοῖς ἐφιστάμενος νοῦς, τὸ εὖ
τε καὶ βέλτιον καὶ τὸ τέλος περιειληφώς ἐν ἔαυτῷ καὶ μιᾷ τε καὶ ἀπλῇ καὶ
τὸ τέλος καὶ τὰ πρὸς τὸ τέλος περιλαμβάνων ἐπιβολῇ, πάσης ἀνθρωπείας
βουλῆς τε καὶ διαγοίας εὑβουλότερον πράττει & πράττει διὰ τῆς φύσεως 15
σπανιώτατα μὲν ἀποτυγχάνων καὶ τοῦτο διὰ τὴν τῆς ὕλης ἀταξίαν ὡς ἐπὶ²
τὸ πλεῖστον δ' ἐπιτυγχάνων, συνήθει μὲν τῷ τῆς βουλῆς ὄνόματι χρώμενοι,
ἄλλως μέντοι ἢ ὡς οἱ πολλοὶ ἐκλαμβάνουσιν. διότε ἔξειναι ποιεῖν οὐδὲ Γεώρ-
γιος ἀρνήσαιτ' ἀν λέγων τὸν Ἀριστοτέλην καὶ τὴν μετὰ τὸν ἀπὸ τοῦ σώμα-
τος χωρισμὸν τοῦ νοῦ ἐνέργειαν νοεῖν καλεῖν ὅμωνύμως, καίτοι πολλῷ ὑψη- 20
λότερον τε καὶ τελεώτερον ἐνέργειας τρόπον οὖσαν τῆς μετὰ σώματος ἐνερ-
γείας αὐτοῦ. διότε καὶ κυρίως νοεῖν λέγεται, εἴ γε τοῦτο μὲν διὰ τοῦ παθητικοῦ
M 187^v νοῦ κάκ τῶν ἔξωθεν λαμβανομένων αἰσθημάτων γίνεται. καὶ τοῦτο κυρίως
νοεῖν λέγεται, τὸ δέ γε μετὰ θάνατον οὐ διὰ φαντασίας οὐδὲ τῶν ἔξωθεν
εἰλημμένων, ἀλλ' ὑψηλότερον τε καὶ πολλῷ τελεώτερον. εἰ οὖν ἔξην Ἀριστο- 25
τέλει τῷ τοῦ νοεῖν ὄνόματι καὶ τὸ ὑψηλότερον αὐτοῦ καὶ τελεώτερον τῆς
ἐνέργειας δηλοῦν, καίτοι μὴ κυρίως νοεῖν λεγόμενον, τί κωλύει καὶ τὸν Πλά-
τωνα τῷ τῆς βουλῆς ὄνόματι τὸ διανοούμενόν τε καὶ ἀπλῇ ἐπιβολῇ τοῦ σκο-
ποῦ ἐπιτυγχάνον σημαίνειν;

3 Τὴν φύσιν τοίνυν Ἀριστοτέλης βουλεύεσθαι μὲν ἢ κατὰ τὴν ἔξ ἄλλου 30
εἰς ἄλλο μεταβατικὴν ζήτησίν τε καὶ ἔρευναν ἢ κατὰ τὴν ὡς λόγῳ μέν, ἵδιᾳ
δ' ἔαυτῆς διανοούμενην τε καὶ προορῶσαν δῆλος ἔστιν οὐ παραδεχόμενος,
καὶ εὖ γε ποιῶν. οὐ μέντοι ὡς καὶ τῷ ἔξωτερῳ λόγῳ καὶ ἀνωτέρῳ βουλῆς
οἰασοῦν καὶ προνοίας ἀμέτοχός ἔστι, φησὶν οὐδαμοῦ. πᾶν γε μὴν τούναντίον
ἔκ τε τῶν πρὸς Ἐμπεδοκλῆν αὐτοῦ λόγων, & μικρῷ πρότερον παρεθέμην, 35
δείχνυται, ἔκ τε τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀφροδισιέως δημάτων· οὐ κατὰ προ-
αίρεσιν, λέγοντος, ἡ φύσις ἐργάζεται οὐδὲ κατὰ τὸν ἐν αὐτῇ λόγον, διότου καὶ
V 305 σημειωτέον τὸ ἐν αὐτῇ. Ιούδε γάρ δὴ μάτην παρέρριπται. « συνάδει δέ γε τῷ
Ἀριστοτέλει λόγῳ εἰ καὶ μὴ τῷ ἐν αὐτῇ τῇ φύσει ἢ τῷ αὐτῆς τῷ γε μὴν ἀνω-
τέρῳ κάκείνην ιθύνοντι πρὸς τὸ τέλος γίνεσθαι τὰ φύσει γινόμενα λέγοντι 40
ἔν τε πολλοῖς ἄλλοις καὶ ἐν οἷς πρὸς Ἐμπεδοκλέα ἐνίσταται. τοῦτο δὲ καὶ
ἔξ ἄλλων τῶν ἐν τῷ αὐτῷ δευτέρῳ τῶν φυσικῶν λεγομένων εὑδηλότερον
γίνεται.

quam consultare. Quod verba Aristotelis frangens ostendere nititur, cum res perpetuae agant quidem alicuius causa, sed sine ullo consilio. Est enim consilium inquisitio rerum, quae in nostra sunt potestate, continguntque et dubiae sunt. In perpetuis autem, quoniam necessariae 5 sunt, nullus est consilio locus. His verbis atque rationibus non suis, sed alienis sese Georgius ostentat et Platonicos omnes aggressus neminem posse impetum suum ferre exclamat, nos etiam, quid consilium sit, mimine definisse mentitur. Sed quis ita indoctus atque insipiens est, ut quod Georgius accipere ab Aristotele potuit, idem Plotinos, 10 Porphyrios, Damascios, Simplicios reliquosque Platonicae sectae doctissimos viros accipere nequaquam potuisse arbitretur? Nam si homo tam rudis atque indoctus recte id quidem refert, quo pacto sapientissimi illi viri non idem et intellexissent et, quatenus fieri potuisset, declarassent? Legerunt profecto haec illi quoque apud Aristotelem et recte 15 dici non negant. Verum consilii nomen non unam rem significare respondent, sed modo ad intellectum humanum, modo ad divinum referri. Itaque licet consilium nostrum rei minus cognitae inquisitione describitur, divinum tamen omnium rerum certitudine excellit, suique generis est.

20 Consultandi igitur seu cogitandi ratio aut inquisitionem rerum per transitionem de alio in aliud dicit, aut cogitationem, intelligentiam, voluntatem et providentiam, quomodo et Aristoteles sexto ethicorum libro consultare et cogitare idem esse affirmat. Cum itaque naturam consultare dicimus, id volumus significari, ut ratio et intelligentia 25 princeps insistensque naturae animadvertat ea, quae certa explorataque sibi meliora habeat, celerique intuitu quasi concepto peragat sua negotia longe consultius, quam humanum agere queat ingenium, et nomine quidem loquimur usitato, sed longe aliter quam vulgus exponimus. Quod certe licet facere, idque ipse Georgius quamquam imprudens 30 fatetur, siquidem Aristotelem scribit de intellectu dixisse, quod intelligit quidem, sed non per imaginationem et sensum, quod genus intelligendi longe profectius esse confitetur, nec nisi aequivoce intelligendi rationem recipere. Quodsi Aristoteli licuit intelligendi vocabulo id exprimere, quod altius atque nobilius est, quam humana intelligendi ratio constet, 35 cur Platoni quoque non liceat consilium adscribere intellectui, non per humanam de re dubia inquisitionem, sed altiore nobilioreque modo, qui menti conveniat separatae atque eximiae?

Sed illuc redeo, unde discessi. Aristoteles naturam vel cogitare³ vel consultare sua intima ratione negat. Exteriore autem ne ipse quidem negaret, ut ex his intelligi facile potest, quae adversus Empedoclem

24 οὐδὲ M] V add. διὰ | 27 καὶ τὸν Πλάτωνα M] V om. καὶ

7 Arist. Eth. Nic. ζ 2. 1139a, 12 sq. | 36 cf. Alex. Aphrod. De fato ed. Bruns p. 168 sq. 178 sq. | 38 Scholia in Pindarum P. 1, 3.

4 Ισμεν γάρ ἔκει τινας τῶν ἀρχαιοτέρων φιλοσόφων, οἵς καὶ οἱ περὶ Ἐπί-
M 188 κουρον ἡκολούθησαν ὑστερον, μὴ ἐνεκά του ποιεῖν τιθεμένους τὴν φύσιν,
ἔπει μηδὲ βουλεύεται μηδὲ τοῦ τέλους στοχάζεται. διὸ καὶ τοῖς ἐκ τῆς χρεί-
ας τῶν ἐν τοῖς ζῷοις μορίων ἴσχυριζομένοις καὶ εὖ ἀποδείκνυσι τὴν φύσιν
ἐνεκά του ποιεῖν καὶ λέγουσι τοὺς μὲν ἐμπροσθίους ὁδόντας δξεῖς γεγονέναι 5
ἔνεκα τοῦ τὴν τροφὴν τέμνειν, τοὺς γομφίους πλατεῖς ἐνεκα τοῦ λεαίνειν,
ἀντιλέγοντες ἔκεινοι μὴ ἐνεκά του ποιεῖν αὐτὴν ἔλεγον, ἀτε δηλονότι μήτε
βουλευομένην μήτε κατὰ λόγον ἢ τὸν ἴδιον ἢ τὸν κοινόν τε καὶ ἐφεστῶτα
αὐτῇ ποιοῦσαν. εἰ γε κοινὸν μὲν οὐκ ἐτίθεντο τῷ αὐτομάτῳ χώρᾳ διδόντες
καὶ πρὸς ἀθείαν ἀποκλίνοντες — ἴδιος δὲ αὐτῆς οὐ κατ' αὐτοὺς μόνον οὐκ ἔστιν, 10
ἀλλ' οὐδὲ κατ' Ἀριστοτέλην καὶ Πλάτωνα καὶ δλως αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν —
οὐ διὰ βουλὴν τοίνυν τὴν μεταβατικὴν καὶ συζητητικὴν ταύτην, καὶ διὰ τοῦτο
οὐδ' ἐνεκά του τὰ γινόμενα οὗτως ὡς γίνεται γίνεσθαι συνεχώρουν, ἀλλὰ διὰ
τὴν ὑλικὴν ἀνάγκην καὶ κατὰ συμβεβηκός καὶ ὡς ἔτυχεν. οὐειν γάρ ἀν καὶ
τὸν Δία ἐν θέρει, οὐχ ἵνα ὁ σῖτος ἐν τῇ ἄλω σαπῆ, ἀλλὰ διὰ τὸ τὴν ἀνενεχ- 15
θεῖσαν ἀτμίδα, ψυχθεῖσαν καὶ ὕδωρ γενομένην διὰ τὸ βάρος φέρεσθαι κάτω.
Ὕσαντος δὲ συμβαίνειν σαπῆναι. γίνεσθαι τε τὸν ὑετὸν οὐ λόγῳ οὐδὲ βουλῇ
τῆς φύσεως, ἀλλὰ δι' ἀνάγκην τὴν ὑλικήν.

5 Ταῦτα μὲν οὖν ἔκεινοι τῷ μὴ τὴν φύσιν βουλευομένην ποιεῖν καὶ τὸ ἐνεκά
M 188^v του ἀὐτῆς ἀφαιρούμενοι. Ἀριστοτέλης δὲ ἐνιστάμενος πρὸς αὐτοὺς δείκνυσιν 20
V 305^v ἐνεκά του τὴν φύσιν ποιεῖν, καὶ μὴ βουλευομένη δρᾶται, συγχωρῶν μὲν καὶ
αὐτὸς τῷ μὴ βουλεύεσθαι αὐτὴν ταύτῃ, ἢ καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐτίθεντο, οὐ βουλό-
μενος καὶ διὰ τοῦτο μὴ καὶ ἐνεκά του αὐτὴν ποιεῖν. εἰ οὖν ἔκεινοι οὐ τὸ λογί-
ζεσθαι τε καὶ κατὰ λόγον ἀγεσθαι τῶν φύσει γινομένων ἀφηροῦντο, εἰ γε
περὶ τούτου οὐδεμίαν ἔννοιαν εἶχον αὐτοματίζοντες, ἀλλὰ τὸ συζητεῖν τε καὶ 25
ἐρευνᾶν καὶ βουλεύεσθαι, τοῦτ' αὐτὸ δηλονότι καὶ Ἀριστοτέλης διὰ τοῦ μὴ
βουλεύεσθαι τὴν φύσιν δηλοῦν βούλεται καὶ οὐκ ἄλλο οὐδέν.

6 Τοῦτ' οὖν καὶ πρὸ ἡμῶν ὁ Πλάτων Ἀριστοτέλει συμφώνως, καὶ ἡμεῖς
γε αὐτοὶ ἔκεινοις ἐπόμενοι τῆς φύσεως ἀφαιρούμεθα. καὶ ἀμέσως αὐτὴν βου-
λευομένην μὴ συγχωροῦντες τῷ τοῦ τὴν φύσιν ίθύνοντος νοῦ λόγῳ φαμὲν 30
αὐτὴν βουλεύεσθαι, λόγῳ τε καὶ βουλῇ τῇ ἔκεινου, καθ' ὃ σημαίνομεν τῆς
βουλῆς προειρήκαμεν ποιεῖν δὲ ποιεῖ, οὐ Πλάτωνι μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ
Ἀριστοτέλει ἐπόμενοι, ὡς ἐκ τῶν προειρημένων αὐτοῦ λόγων δέδεικται.
καὶ ὅν ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ τῶν φυσικῶν τὴν τύχην καὶ τὸ αὐτόματον ἐν τοῖς
ποιητικοῖς αἴτιοις τιθέμενος· «ἢ γάρ τῶν φύσει τι ἢ τῶν ἀπὸ διανοίας αἴτιον 35
ἀεὶ ἔστι», φησὶ τῷ φύσει τὸ ἀπὸ διανοίας ἀντιτιθεῖς, ὡς δηλονότι ἄλλου τοῦ
διανοούμενου ὅντος, ἄλλου τοῦ φύσει. διὰ ταῦτα τοίνυν ἀντὶ τοῦ διανοεῖσθαι καὶ
κατὰ λόγον ποιεῖν, ἢπερ ἔφημεν, τὸ βουλεύεσθαι ληπτέον ἐπὶ τῆς φύσεως,
ὅταν αὐτὴν βουλεύεσθαι λέγωμεν, οὐκ αὐτῆς βουλευομένης, ἀλλὰ τοῦ ἐφεστῶτος
αὐτῇ νοῦ διανοούμενου καὶ προορῶντος καὶ τὸ τέλος, ἐφ' ὃ τὴν φύσιν ίθύνει, 40
M 189 προειληφότος ἐν ἔαυτῷ. διχῶς γάρ δὴ τὴν βουλὴν λέγεσθαι, καὶ τῇ μὲν τὸ
διανοεῖσθαι καὶ προορᾶν, τῇ δὲ τὴν περὶ τὰ ἐνδεχόμενα συζήτησίν τε καὶ
ἐρευνᾶν, ἢ καὶ κυρίως ἐστὶ βουλή, καὶ περὶ ἣς ἐν τοῖς ἡθικοῖς Ἀριστοτέλει

scripta supra memoravi, atque etiam ex verbis Alexandri summi expositoris, qui ita inquit: »Natura non per delectum, nec sua intima agit ratione.« Sed quaeret aliquis, utro tandem significato Aristoteles consultandi vocabulum usurpaverit, cum veteres philosophos erroris 5 argueret, quod naturam alicuius causa agere non putassent. Nam exemplo, quod de arte mutuatus est, inquisitionem rerum obscuriorem videtur exponere.

Veterum autem illorum sententia non nisi cogitationem significari⁴ consentaneum est. Cum enim illi cogitandi rationem, cuius dumtaxat 10 interest alicuius causa agere, in natura nequaquam inesse arbitrarentur, necessario negabant naturam alicuius causa agere. Quodsi Aristoteles e directo opponit, fortasse non inquisitionem, sed cogitandi rationem designat, cum nominat consilium. An minime inconveniens sit agi de cogitatione exemplo significati alterius? Consultare enim cogitare 15 aliquid est. Itaque ut ars, quamvis nihil quaerat, alicuius tamen causa agit, sic natura, etsi non cogitat ipsa, tamen alicuius causa agere potest. Volebant igitur illi, quae a natura procreantur, nulla ratione effici, sed una materiali necessitate et per accidens fieri. Quippe imbre mitti a Iove per aestatem non, ut frumentum in area pereat, 20 sed propter vaporem elevatum, qui refrigeratus et in aquam conversus suo pondere feratur deorsum. Accidere autem, ut imbre demisso frumentum pereat, imbre ipsum non ratione effici, sed necessitate materiali.

Haec illi, cum nihil a natura cogitari, nihil alicuius causa agi⁵ arbitrarentur. Quorum sententiam reprobans Aristoteles naturam alicuius causa agere ostendit, tametsi consilii ac cogitationis expers esse videatur. Concedit igitur nihil a natura cogitari, quemadmodum veteres illi censuerunt, sed propterea non alicuius causa agi dicendum arbitratur. Quod idem a Platonicis quoque dictum Georgius non intelligit. Neque 30 enim naturam ipsam sua intima facultate vel cogitare vel consulere Platonici asserunt, sed haec menti, sive intellectui exteriori tribuunt, qui praesit, insistat, incumbat naturae atque officia dirigat.

Veteres igitur illi ea cogitandi ratione, quam naturae demebant,⁶ eam volebant non alicuius causa agere, et ad hunc sensum occurrisse 35 Aristotelem existimo. Quis enim tam pingui Minerva est, ut intellectu naturae concesso eam neget alicuius causa agere? Nam etsi nihil esse, quod mens ambigat et quaerat arbitraris, tamen quod illa certo norit, id recta ratione mandari operae et causa alicuius effici proculdubio concedes. Mentem enim, quamdiu mens est, res certa cognoscendi 40 ratione complecti necesse est. Quod Alexander quoque, cuius modo

28/29 καὶ ἡμεῖς . . . ἐπόμενοι] M add. in marg. V in textu.

5 cf. Arist. Περὶ ζῴων μορίων γ 1. 660 sq. | 35 Arist. Phys. β 6. 198 a, 3 sq.